

Macedonski și Mușoiu: între simbolism și anarhie

„Macedonski și Mușoiu: între simbolism și anarhie”: Steaua, nr. 1 / 2022,
p. 55-57;

Adrian Tătăran

2022

Cât de apropiat era Alexandru Macedonski, în spirit și idei, de mediile anarhiste românești?

Voi să rămân o protestare permanentă până la moartea mea.

Alexandru Macedonski

Izolată și expulzată către marginile lumii literare autohtone, Alexandru Macedonski și-a îndreptat privirea către Franța, unde spera să găsească recunoașterea la care tânjea. Amicițiile literare pe care poetul a încercat să le cultive printre scriitorii simbolști francezi l-au adus și în preajma mediilor anarhiste. Laurent Tailhade, libertar și unul dintre cei mai cunoscuți poeți ai vremii, îi scria, de pildă, lui Macedonski în 1906, la apariția volumului *Le calvaire de feu*, că este „un foarte mare poet”, în timp ce Paul Quillard, un alt literat anarhist, se declara „răpit de frumusețea acestei nepieritoare opere”.

Discursul revoluționar al anarhismului *fin-de-siècle* trezise simpatia și, de multe ori, azeziunea poezilor și artiștilor vremii. Legătura dintre noile curente estetice și mediile ori revistele anarhiste era cât se poate de explicită. Scriitorii precum Octave Mirbeau, Laurent Tailhade, Paul Adam sau Alphonse Retté, pictorii ca Signac, Seurat și Maximilien Luce, ori criticii ca Félix Fénéon o revendicau, până la urmă, în mod deschis.

Ne putem, prin urmare, întreba în ce măsură (și dacă) putem citi în apropierea lui Macedonski de literații „anarhizanți” francezi și altceva decât o simplă afinitate literară, estetică; ori dacă nu cumva aceasta era doar un aspect accidental al strădaniilor sale de a pătrunde în literatura franceză.

Un posibil răspuns la această întrebare îl găsim însă nu în Franța, ci în România, urmărind evoluția relațiilor dintre Alexandru Macedonski și Panait Mușoiu, publicist și editor al *Revistei Ideei*, cea mai importantă publicație anarhistă din țară la acea vreme.

*

Aproape cu totul uitată azi, Panait Mușoiu a fost o figură aparte a vechii mișcări socialiste. Deși lipsit de o educație formală, Mușoiu era, scrie Tudor Arghezi, „unul dintre cărturarii școlii celei mai bune”, un autodidact care și-a dedicat mai bine de cinci decenii răspândirii ideilor înaintate, științei și literaturii. În colecția sa de broșuri, reviste și cărți au apărut de-a lungul timpului peste o sută de titluri ale literaturii socialiste și anarhiste clasice, unele traduse în premieră în limba română: de la *Manifestul comunist*, publicat în 1892, la romanul lui Cernișevski, *Ce-i de făcut?*, apărut în 1896; și de la textele lui Bakunin ori Kropotkin, la *Walden sau viața-n pădure*, una din cărțile sale de căpătâi, tălmăcită în anii '30.

Locuia într-o cămăruță plină până în tavan cu șiruri labirintice de cărți și tipărituri. Ușa îi era zi și noapte deschisă. Vizitatorul era întâmpinat, atunci când nu-l găsea acasă, cu un bilet prin care era invitat să-și ia ceea ce dorește și, în funcție de mijloace, să lase pe măsuță banii datorati. Nu de puține ori cei care-i treceau pragul erau tocmai agenții Siguranței, care-l urmăreau zi și noapte, scriind lungi rapoarte despre periculosul anarhist care răspândea, se pare, duhul revoltei printre tineri și muncitori, cărora le spunea, așa cum își amintea Sașa Pană, că „omul poate fi bun și fericit”; idee, se pare, nefastă pentru ordinea și liniștea socială.

Socialismul lui Mușoiu era însă un socialism fără șefi, dogme sau ierarhii, „taine” sau pontifi care să le administreze. Această poziție net anti-autoritară i-a atras, de altfel, și marginalizarea. Constantin Dobrogeanu-Gherea și Ioan Nădejde, care îmbrățișaseră calea moderației social-democrate și a politicii de partid, nu priveau cu ochi buni atitudinea refractară a „cuviosului Panait”, cum fusese poreclit Mușoiu, pe care-l acuzau de indisciplină și „anarhism”, încercând să-l îndepărteze din mișcarea muncitorească.

Mușoiu nu s-a lăsat impresionat nici de afurisenia pronunțată împotriva sa de foștii săi tovarăși de idei, nici de șicanele poliției; neabătut, și-a continuat activitatea. O vreme a locuit în Calea Văcărești, câștigând în scurt timp simpatia locuitorilor sărăcăcioasei mahalale, care-l venerau pentru manierele austere, pentru seninătatea, blândețea și erudiția sa. Isac Peltz l-a zugrăvit în romanul omonim sub chipul „anarhistului Moșeanu”, care pregătea zi și noapte o revistă în care „așii filozofiei și sociologiei moderne” se întâlneau cu „extremiștii catastrofali” și în jurul căreia începuse să se închege un mic cerc de fideli. Întâlnirile lor animate, ținute fie la Mușoiu acasă, fie în vreo cămăruță dosită, pusă la dispoziție

de vreun cârciumar prieten, atrăgeau ocazional și câte un agent al poliției careși nota sârguincios tot ceea ce se discuta. Între vorbitorii înflăcărați și „covârșiți de lecturi și proiecte revoluționare” regăsim și chipuri cunoscute: utopistul Iuliu NeaguNegulescu, tipograful Joseph Ishill, ori poetul George Bacovia, a cărui poezie, „Serenada muncitorului”, agentul o va transcrie într-unul din rapoartele sale: „Eu sunt un monstru pentru voi.../ Și-n lumea voastră-abia încap”.

*

Dorința lui Mușoiu de a scoate o publicație durabilă, care să devină o tribună populară a ideilor înaintate, era mai veche, încă de pe vremea când scotea cu Panait Zosîn *Mișcarea socială*. Primul număr al noii reviste a apărut în 1900, la trei ani după ce *Mișcarea socială* și-a încetat aparițiile. Numele publicației, *Revista Ideei*, îi fusese sugerat într-o discuție de „Macedonski, delicatul poet”. Amănuntul nu este lipsit de importanță. El de ne dezvăluie în primul rând afecțiunea și încrederea pe care i le purta Panait Mușoiu. În același timp, faptul că numele revistei îi fusese sugerat de Macedonski ne demonstrează că subtilitățile idealului libertar nu-i erau cu totul străine „delicatlui poet”. Militanții și gânditorii anarhiști înțelegeau „Idea” în același sens în care înțelegeau „Anarhia”: ambele noțiuni trimiteau la viziunea unei lumi întemeiate pe cooperare și benevolență, împotriva (și în afara) oricărei dominații, constrângeri sau servituți. Mircea Demetriade, unul dintre apropiații lui Alexandru Macedonski și membru al cercului *Literatorului*, a rezumat poate cel mai bine această „Idee” într-un articol apărut în *Mișcarea socială*, în 1897: „Bunul trai pentru toți, pentru toți frumosul. Slobod individul, slobodă comuna, slobodă iubirea...”.

Această familiaritate a lui Macedonski cu ideile socialiste, inclusiv cu cele anarhiste, n-ar trebui totuși să ne surprindă foarte mult. Dacă poetul se reclama (politic) mai degrabă de la spiritul pașoptist, nu trebuie să uităm faptul că printre principalele surse intelectuale ale revoluționarilor de atunci s-au numărat Pierre-Joseph Proudhon, unul dintre „părinții” anarhismului clasic, și Charles Fourier, socialist utopic considerat, de asemenea, una dintre vocile care i-au inspirat de-a lungul timpului pe libertari. În plus, Macedonski era, se pare, la curent și cu autorii anarhiști contemporani, de pildă Piotr Kropotkin, de care amintește și Adrian Marino în biografia dedicată poetului. Către finalul veacului al XIX-lea scrierile anarhistului rus începuseră să fie traduse și la noi, textele sale circulând în România în principal datorită strădaniilor aceluiași Panait Mușoiu. Nu speculăm foarte mult, prin urmare, închipuindu-ne că o parte din broșurile traduse de acesta din urmă își găsiseră drumul și către animatorul *Literatorului*. Nu în ultimul rând, trebuie să luăm în considerare și îndelungata activitate gazetărească a poetului, din care nu lipsesc accentele militante sau revoluționare, ori literatura sa socială, fundamentală pentru înțelegerea operei macedonskiene.

Însă Macedonski nu s-a mărginit la a-i sugera lui Mușoiu numele revistei care va deveni o tribună a literaturii progresiste și principalul organ al anarhiștilor din România. Încă de la primul număr, poetul a contribuit cu o povestire „cu tâlc”. Schița, intitulată „Din carnetul unui dezertor”, era de fapt un îndemn puțin voalat la nesupunere și la dezertare din armată, Macedonski veștejind fără milă virtuțile militare și patriotice și tratând ca „isterie eroică” și „demență” devotamentul față de tron și țară.

Putem spune, prin urmare, că simpatia lui Macedonski pentru anarhiști, venea din anumite dispoziții sufletești și intelectuale afine. Macedonski era, după cum observa Adrian Marino, un refractar, un revoltat care respingea aproape instinctiv toate ierarhiile, simbolurile și valorile „ordinii constituite”. Poetul, care disprețuia burghezia, elogia Comuna și visa la o viață nouă, de libertate, frăție și desfătare, izbucnind adeseori împotriva meschinăriei societății timpului său: „Aș spulbera cu dinamita/ Pământu-ntreg în două!”.

Un alt element care-l apropia de libertari era ostilitatea față de monarhie, pe care o vedea drept personificarea stării de servitute a societății, întruchiparea dominației „burtă-verzimii”. Ne putem întreba în acest context ce sentimente îi vor fi trezit lui Macedonski tragicii „propagandiști ai faptei”, regicizii și dinamitarzii anarhiști, care făcuseră în epocă să se clatine (și uneori să se rostogolească) multe capete încoronate și figuri sus-puse. Până la urmă, cert este că, fără a se considera vreodată anarhist, Alexandru Macedonski avea destule puncte comune cu libertarii. Legăturile sale cu aceștia, fie că vorbim de mediile

literare din Franța ori de anarhiștii din România, au parcă mereu un „aer de familie”, nelăsând aproape niciodată impresia că ar fi fost doar rodul unor întâlniri și apropieri întâmplătoare.

Biblioteca Anarhistă

Adrian Tătăran
Macedonski și Mușoiu: între simbolism și anarhie
„Macedonski și Mușoiu: între simbolism și anarhie”: Steaua, nr. 1 / 2022, p. 55-57;
2022

Preluat la 21.12.2022 de la <http://revisteaua.ro/>

ro.theanarchistlibrary.org